

УДК 330.342

Олександр І. Попрозман**Національний університет фізичного виховання і спорту України
ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ**

У статті досліджуються фактори формування та функціонування сучасних інститутів соціальної інфраструктури в умовах соціально-економічних трансформацій. Визначено роль і основні функції інститутів соціальної інфраструктури в сучасному відтворенні, їх трансформація з урахуванням особливостей соціально орієнтованої ринкової економіки та інтересів національної економіки для подолання проблем, пов'язаних з економічною кризою.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, трансформаційні процеси, національна економіка, інститути соціальної інфраструктури, рівень життя населення.

Александр И. Попрозман**Национальный университет физического воспитания и спорта Украины
ФОРМИРОВАНИЕ ИНСТИТУТОВ СОЦИАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ
В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ**

В статье исследуются факторы формирования и функционирования современных институтов социальной инфраструктуры в условиях социально-экономических трансформаций. Определены роль и основные функции институтов социальной инфраструктуры в современном воспроизводстве, их трансформация с учетом особенностей социально ориентированной рыночной экономики и интересов национальной экономики для преодоления проблем, связанных с экономическим кризисом.

Ключевые слова: социальная инфраструктура, трансформационные процессы, национальная экономика, институты социальной инфраструктуры, уровень жизни населения.

Oleksandr I. Poprozman**National University of Physical Education and Sport of Ukraine
SOCIAL INFRASTRUCTURE INSTITUTIONS DEVELOPMENT
UNDER SOCIOECONOMIC TRANSFORMATION**

The article investigates the factors of modern social infrastructure institutions development and their functioning under socioeconomic transformation. The author identifies the role and the key functions of social infrastructure institutions in the contemporary process of reproduction, explores their transformation within socially oriented market economy and subject to the interests of the national economy to overcome the challenges associated with the economic crisis.

Keywords: social infrastructure, transformation processes, national economy, social infrastructure institutions, standard of living.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. Соціальна інфраструктура є сукупністю галузей та об'єктів різних сфер економічної діяльності з власною організаційною структурою, функціонування яких спрямоване на обслуговування населення та створення сприятливих умов розвитку особистості. Розвиток соціальної інфраструктури в умовах реформування економіки впливає на рівень освіти, рівень кваліфікації трудових ресурсів, культури, охорони здоров'я населення, підвищується рівень побутового обслуговування населення, покращуються умови навколишнього середовища.

Соціальна інфраструктура національної економіки за період економічної кризи зазнала значних втрат, як матеріальних так і іміджевих через недофінансування з боку держави та ряду інших причин. Але значного скорочення кількості надаваних послуг не відбулося на відміну від скорочення обсягів виробництва у сферах основного виробництва та виробничої інфраструктури. Надзвичайна значимість даної складової національної економіки та зростання ролі сфери послуг формують основу для ствердження можливості збільшення у майбутніх періодах впливу соціальної інфраструктури на подолання економічної кризи і формування умов економічного зростання.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню проблематики розвитку соціальної інфраструктури національної економіки та напрямів формування інститутів соціальної інфраструктури, присвячені наукові праці сучасних вітчизняних вчених таких, як: М. К. Орлатий, В. М. Вакуленко, А. Г. Ягодка, В. М. Новіков, З. С. Сіройч, Л. М. Ганущак-Єфіменко, В. Г. Щербак, О. В. Макарова, А. А. Халецька, Л. Вігте, В. А. Ребкало, В. А. Шахов та інші.

Метою статті є дослідження факторів формування інститутів соціальної інфраструктури та визначення напрямів розвитку соціальної інфраструктури національної економіки в умовах соціально-економічних трансформацій.

Виклад основних результатів і їх обговорення. Галузі соціальної інфраструктури відіграли важливу роль у процесі перерозподілу зайнятості трудових ресурсів при скороченні кількості робочих місць у сфері матеріального виробництва. Така модель зміни структури зайнятості характерна не тільки для національної економіки України, а і для економічно розвинутих країн з соціально-орієнтованою економікою та країн з перехідним типом економіки. Зростання потреби у кількості благ, які створюються у сфері соціальної інфраструктури потребує значної інтенсифікації для наближення до показників країн з ринковою економікою у розрахунку виробництва та споживання на душу населення.

М. К. Орлатий доводить, що в умовах реформування економіки виникають надзвичайно складні та різноманітні проблеми розвитку соціальної інфраструктури, а результати діяльності її галузей впливають на рівень загальної та професійної освіти населення, відповідно кваліфікацію трудових ресурсів, культуру та стан здоров'я населення, тривалість життя, терміни вільного часу та якість його використання з огляду на умови для ведення здорового способу життя. Основними функціями галузевого складу соціальної інфраструктури є: розподіл та обмін, який забезпечує мережа підприємств оптової та роздрібною торгівлі й ресторанного господарства, а також заклади кредитної та страхової системи; надання споживчих послуг, що здійснюється житлово-комунальним господарством, підприємствами побутового обслуговування, пасажирським транспортом та зв'язком; охорона здоров'я здійснюється закладами системи медичного обслуговування, санаторно-курортного обслуговування, фізкультурно-спортивними організаціями, організаціями соціального забезпечення населення; формування суспільної свідомості та наукового світогляду здійснює системи культурно-освітніх закладів, мистецтва та релігії; управління та охорону громадського порядку забезпечують органи державного управління, громадські організації, органи громадського порядку [6].

Рівень розвитку галузей соціальної інфраструктури є визначальним показником соціальної ефективності економіки країни. Соціальна ефективність виражає відповідність результатів господарської діяльності основним соціальним потребам і цілям суспільства, інтересам окремої людини. Інтегруючим показником соціальної ефективності є виробництво товарів народного споживання в загальному обсязі виробництва за певний період, як правило, за рік. У розвинутих країнах світу з соціально-орієнтованою ринковою економікою

частка товарів народного споживання у валовому національному продукті становить майже 70%, а виробництво засобів виробництва – приблизно 30% [8].

Діяльність соціальної інфраструктури повинна бути спрямована на задоволення особистих потреб людини. У свою чергу основне виробництво та виробнича інфраструктура функціонують для забезпечення потреб людини, але продукти створювані у цих сферах суспільного виробництва не є товарами народного споживання які можна безпосередньо використовувати для індивідуальних потреб. Галузі соціальної інфраструктури функціонують для забезпечення пропорційності матеріального виробництва та споживання благ. Особлива роль соціальної інфраструктури у національній економіці виражається тим, що вона є базисом який створює соціальні та економічні умови формування нового світогляду індивіда та відповідно нового економічного способу мислення особистості. Ефективність, пропорційність та відповідність сучасним вимогам соціальної інфраструктури впливає на якість життя населення, рівень добробуту і є важливим показником економічного прогресу/ занепаду суспільства і рівня життя населення. Умовою ефективності та відповідності вимогам є формування та ефективне функціонування сучасних інститутів соціальної інфраструктури. Формування інститутів соціальної інфраструктури відбувається в умовах складних суспільно-економічних трансформацій, які відображають складність соціальних економічних та політичних проблем, динаміку та перспективи розвитку країни у майбутньому.

Рациональні та ефективні дії держави спрямовані на удосконалення системи освіти, охорони здоров'я, культури і мистецтва, соціально-побутового обслуговування, забезпечення ефективної зайнятості населення, державного соціального забезпечення і правового захисту громадян, екологічного захисту громадян тощо, сприяє якісним змінам соціогуманітарного розвитку країни. Трансформаційні процеси у соціальній сфері позитивно впливають на галузі відтворення людського капіталу.

Соціальна інфраструктура класифікується за такими елементами: 1. За рівнем управління: національна; регіональна; галузева; підприємства. 2. Відповідно до видів діяльності людини: інфраструктура трудової діяльності – основне завдання якої поля у створенні сприятливих умов для ефективної трудової діяльності; соціально-побутова інфраструктура створює умови та забезпечує платоспроможний попит і споживання побутових послуг; інфраструктура охорони здоров'я і навколишнього середовища спрямована на забезпечення рівних можливостей в отриманні медичної допомоги та створення умов здорового способу життя у сприятливих екологічних умовах для всіх членів суспільства, які мають рівні права на медичну допомогу, відновлення здоров'я, медичну реабілітацію та профілактику захворювань; інфраструктура освіти і культури функціонує у напрямку розвитку здібностей трудових ресурсів до праці за допомогою підвищення рівня освіти, культури підприємництва, підприємницьких здібностей тощо; інфраструктура суспільно-політичної діяльності створює умови для участі в управлінні суспільно-політичними процесами. 3. Відповідно до терміну дії: тимчасова; постійна. 4. Залежно від задоволення потреб: інфраструктура, пов'язана із задоволенням повсякденних потреб (елементи не взаємозамінні); інфраструктура, пов'язана із задоволенням потреб, що виникають в певні періоди життя.

Матеріальні блага та послуги надаються населенню в трьох формах: платно – надаються послуги підприємств і установ житлово-комунального господарства, побутового обслуговування, пасажирського транспорту, правових служб, послуги зв'язку тощо; безкоштовно надаються послуги у сфері охорони здоров'я, освіти, деякі види культурного обслуговування та соціальної допомоги; на пільгових умовах надаються послуги окремим групам громадян визначеним законодавством [2, с. 247–250].

Інститути соціальної інфраструктури функціонують та розвивається у трьох основних напрямках: соціально-правовому, який передбачає розробку необхідних правових актів, узгодження нових правових актів з чинними, та складається з державних соціальних нормативів споживання, забезпечення та доходу, визначення механізму реалізації соціальних прав та державних соціальних гарантій громадян; соціально-культурному, який розкриває справедливий розподіл доходів, зайнятість, освіченість та рівень кваліфікації, як найважливіший показник ефективності соціального розвитку суспільства та проблеми взаємовідносин людини і держави в контексті розвитку соціальної держави; соціально-побутовому, який створює умови життєдіяльності людини та забезпечення фізіологічного та соціального мінімуму при взаємодії з природними монополіями (рис. 1).

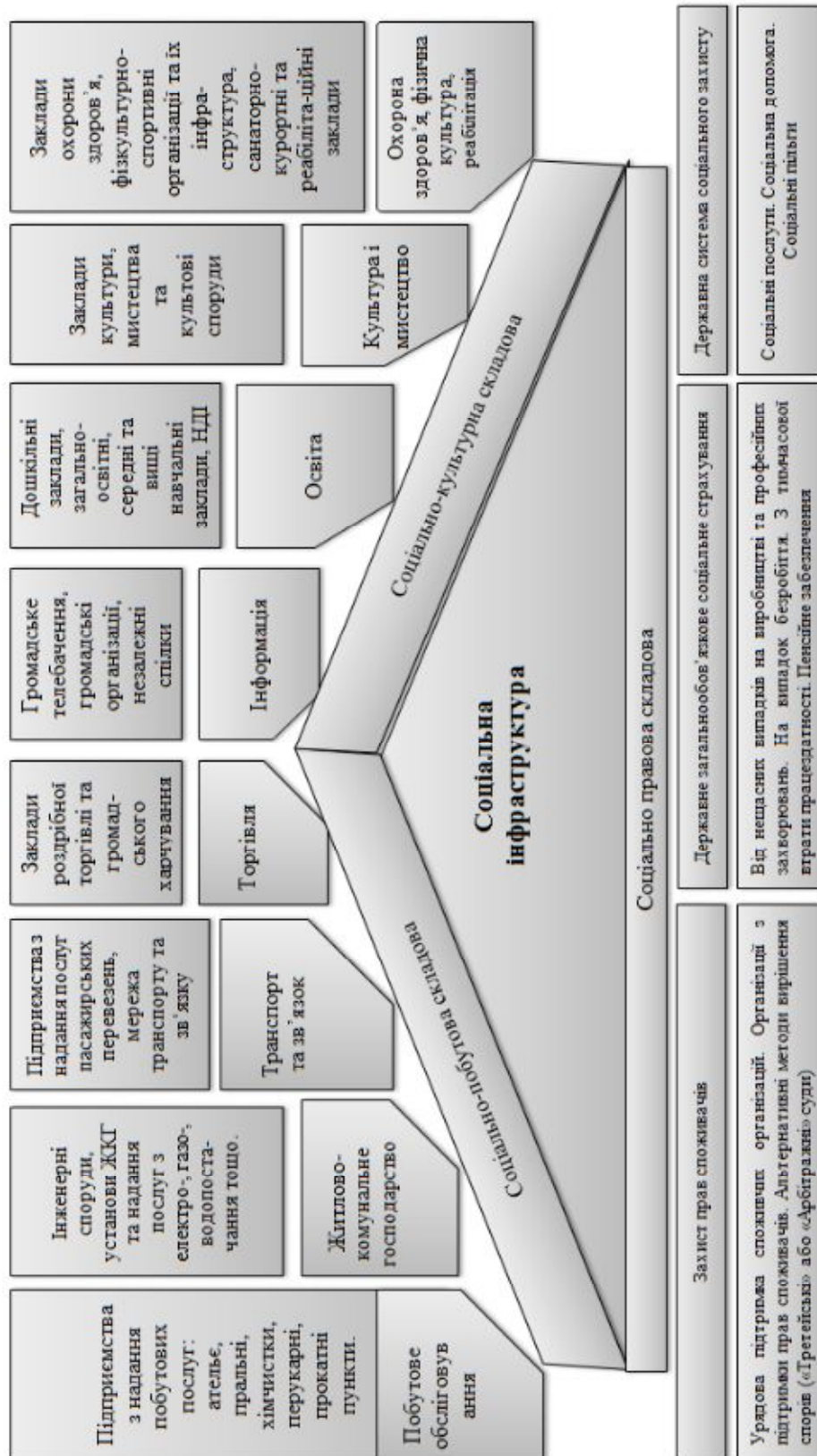
В. М. Новіков характеризує соціальну інфраструктуру та відповідні інституційні утворення, як сукупність специфічних сфер суспільного виробництва, що формують умови для просторової й часової соціалізації економіки в контексті соціального призначення держави. Відповідно, соціальна інфраструктура поділяється на виробничу й соціальну. Виробнича інфраструктура активно формує, тобто створює матеріально-речові об'єкти національного господарства. Соціальна інфраструктура виконує конгломерат функцій по первинній соціалізації людини та тієї її складової, що пов'язана з підтриманням соціального статусу громадян на різних етапах їх життєвого циклу. Таким чином, сьогодні в умовах економічної інтеграції, зміцнення цілісності та єдності світового господарства, протистояння між ринковою і плановою ідеологією перемістилося в площину стратегії забезпечення розвитку добробуту конкретної людини [9, с. 49].

Складові компоненти соціальної інфраструктури забезпечують обслуговування індивідуального споживання, забезпечують умови споживання створених галузями матеріального виробництва благ і продукують власні послуги та матеріальні блага. У загальній множині функцій соціальної інфраструктури на особливу увагу заслуговують ті, які спрямовані на покращення демографічної ситуації, тобто зменшення смертності та підвищення народжуваності; покращення структури трудових ресурсів, підвищення конкурентоздатності та ефективності використання потенціалу трудових ресурсів; удосконалення системи охорони здоров'я населення; покращення роботи житлово-комунального господарства; покращення рівня життя населення; підвищення рівня зайнятості, створення нових робочих місць в неіндустріальних районах та в країні в цілому, тощо.

У сучасних умовах економічної кризи та відсутності дієвих інститутів соціально-орієнтованої ринкової економіки дуже важливою є правильна оцінка і визначення ролі та функцій інститутів соціальної інфраструктури у суспільному відтворенні, їх трансформація з урахуванням особливостей та інтересів національної економіки. Кардинальні зміни структури та функцій інститутів соціальної інфраструктури обумовлюють трансформаційні процеси соціально-економічного розвитку та формування нових структурних елементів і сучасних підходів до подолання проблем пов'язаних з економічною кризою.

Основні компоненти соціально-економічного розвитку, які вважались базовими до сьогодення часу і склали фундаментальну основу та визначали мету і завдання інститутів соціальної інфраструктури, на сьогоднішній час не відповідають вимогам ринкової економіки та національним інтересам держави. Сучасний розвиток економіки України потребує трансформації в усіх сферах суспільного виробництва (основне виробництво, виробнича інфраструктура, соціальна інфраструктура), для створення сприятливих умов самоорганізації і саморегулювання розвитку соціально-економічних систем на основі функціонування сучасних інститутів соціально-орієнтованої ринкової економіки в єдиному національному просторі за умов впровадження нових принципів їх

роботи для покращення соціально-економічно розвитку з поєднанням інтересів окремих суб'єктів та інтересів національної економіки не порушуючи принципів ідеології ринку.

Джерело: [1, с. 78–79, 7, с. 77, 80, 5, с. 141–142, 11, с. 10–11].

Рис. 1. Класифікація складових компонентів розвитку соціальної інфраструктури національної економіки

Компоненти розвитку фундаментальних основ соціальної інфраструктури повинні містити та відображати системні поняття та складові, які виражають суттєві риси дійсності, є сукупністю цінностей, поглядів, ідеології, способів мислення, методів, підходів, технологій та засобів застосування у відповідний період часу.

Розв'язання питання трансформації інституційної складової соціальної інфраструктури через реорганізацію її основних компонентів, створення системи реалізації ефективності її роботи на основі впровадження інноваційних моделей, які спрямовані на економічне зростання, передбачає розробку напрямів розвитку інфраструктури через впровадження концептуальних основ та методологічних прикладних аспектів роботи з урахуванням дії об'єктивних економічних законів.

Реалії економічної ситуації, які склалася в країні, спонукають трансформаційні процеси в національних масштабах і зокрема у соціальній сфері. Це сприяє прискоренню процесів формування систем соціальної спрямованості міжрегіонального рівня та зумовлює потребу розробки нової парадигми, яка б поєднувала/гармонізувала інтереси та пріоритети окремих суб'єктів національної економіки із загальноекономічними інтересами держави.

Сучасна модель державного регулювання в Україні повинна базуватись на принципах соціально спрямованої економіки основними компонентами якої повинні стати європейські норми та стандарти життя, при яких людина отримує всі необхідні блага для забезпечення власних потреб не тільки на рівні фізіологічного рівня який враховує витрати на задоволення найбільш суттєвих фізіологічних і фізичних потреб, включно з витратами на оплату основних послуг протягом нетривалого часу, практично виключаючи придбання одягу, взуття та інших непродовольчих товарів, а і на рівні соціального мінімуму який крім фізичного, включає витрати на задоволення мінімальних духовних і соціальних потреб, які суспільство вважає необхідними для збереження прийняттого рівня життя. При цьому розуміється, що бідні мають більш-менш нормальні житлові умови.

Держава при розбудові інститутів соціальної інфраструктури повинна враховувати умови та особливості національного, ідеологічного, духовного, культурного, екологічного та політичного життя і на цих принципах формувати соціальну політику. Створення нових інститутів соціальної направленості сприяє об'єднанню різних соціальних верств населення для реалізації мети суспільного добробуту. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення ряду завдань суть яких реалізується у створенні необхідної кількості робочих місць, доступності у відповідності до прав людини та громадянина освітніх послуг, безкоштовного медичного обслуговування у певних межах та при загрозі життю, можливостях отримання необхідних професій, підвищення кваліфікації, відповідних умов та оплати праці, відпочинку, реабілітації тощо.

Державні структури соціальної направленості повинні надавати адресну допомогу найбільш вразливим верствам населення, які без відповідної допомоги не можуть існувати. Європейські норми соціальної політики держави базуються на добрих економічних досягненнях, високому рівні соціальної захищеності, високому рівні освіти та соціальному діалозі і передбачають поєднання свободи громадянина з його відповідальністю перед державою, а держава у свою чергу захищає інтереси своїх громадян [3, с. 12]. Соціальна справедливість є основою солідарності громадян і держави, яка створює для громадян рівні стартові можливості, що сприяє соціальному консенсусу, взаємодії людей з державними інститутами для подолання економічних криз та інших викликів які постають перед кожною людиною та суспільством в цілому

Існування нерівності в умовах ринкової економіки об'єктивно обумовлено, тому що ринкова система – це жорсткий механізм, який не знає благодійності і винагороджує людей лише за кінцевою ефективністю їх діяльності. Люди ж значно відрізняються між собою за

працездатністю, активністю, кваліфікацією, освітою, здібностями, володінню власністю тощо. Відповідно вони не можуть працювати і заробляти однаково. У свою чергу держава повинна пом'якшувати нерівність у доходах людей, щоб не допустити надмірного соціального розслоення і напруженості у суспільстві. Рівність у суспільстві визначається якістю та кількістю матеріальних та нематеріальних благ, які отримують люди щоденно. Суть рівності полягає у справедливому отриманні та доступності благ кожній людині відповідно обсягу корисних дій здійснених конкретною людиною незалежно від статі, соціального походження, національності. Важливим елементом соціальної справедливості та обов'язковим компонентом соціальної інфраструктури повинен бути механізм подолання суттєвих відмінностей рівня життя у сільських та міських населених пунктах, а також забезпечення однакового рівня розвитку соціальної інфраструктури в різних економічних районах країни на основі реалізації інноваційно-інвестиційної політики сільських регіонів [12, с. 6–7, 4, с. 100–101].

Ефективне поєднання галузей соціальної інфраструктури сприяє забезпеченню потреб суспільства в цілому та кожної людини зокрема, а також відбувається посилення впливу на суспільне виробництво, через створення сприятливих умов відтворення та розвитку трудових ресурсів суспільства. Визначальну роль відіграє соціальна інфраструктура і у формуванні та підвищенні продуктивності людського капіталу. Соціальна інфраструктура починає впливати на життєдіяльність людини від початку її народження через систему охорони здоров'я, продовжується у дошкільних закладах, закладах середньої, спеціальної та вищої освіти, під час роботи у продовж всього працездатного віку та після виходу на пенсію по досягненню пенсійного віку і довічно через систему пенсійного забезпечення.

Продуктивність праці під впливом соціальної інфраструктури змінюється у залежності від: створених відповідними галузями сприятливих житлово-побутових умов; доступності та ефективності медичного обслуговування, профілактики захворювання та можливостей санаторно-курортного лікування та медичної реабілітації; можливостей отримання якісної загальної освіти, професійно-технічної підготовки, кваліфікованої вищої освіти, перепідготовки та підвищення кваліфікації тощо.

Держава як суспільний інститут, який діє в усіх сферах суспільного життя застосовує політичні, адміністративні, економічні, правові, пропагандистські, культурно-етичні, інформаційні та інші форми акцентованого впливу. Такий системний характер впливу держави дає їй змогу регулювати складні зв'язки і відносини людини (рис. 2).

Враховуючи складноінтегрований характер діяльності держави і розцінюючи її як особливого суспільного гравця, управлінську активність цього інституту доцільно трактувати як специфічну форму впливу на об'єкт з метою реалізації стратегічних напрямів розвитку національної економіки [10, с. 5].

Економічна криза та значний дефіцит державного бюджету спонукає до удосконалення економічного механізму регулювання розвитку та функціонування об'єктів соціальної інфраструктури. Державне регулювання соціальної інфраструктури повинно здійснюватися у масштабах національної економіки. Відповідальність за реалізацію державних програм покладена на територіальні органи управління та органи місцевого самоврядування які спрямовують роботу господарських структур, приймають участь у формуванні соціальних програм спрямованих на системний розвиток соціальної інфраструктури та покращення умов життя населення.

Джерело: авторська розробка.

Рис. 2. Напрями розвитку соціальної інфраструктури національної економіки України

Висновки та перспективи подальших досліджень. Враховуючи дані фактори, свідоме управління соціально-економічними процесами не може вважатися екзогенним фактором по відношенню до економічної системи. Тобто, механізм державного регулювання соціальної інфраструктури, дія якого реалізується через прийняття політичних і правових рішень реальними людьми повинен реалізуватись у масштабах національної економіки, не може бути роздробленим на регіональні та районні рівні та повинен входити у систему цільових комплексних програм (ЦКП) соціально-економічного розвитку країни.

Реалізація напрямів розвитку соціальної інфраструктури можлива при умові розвитку та функціонуванні інститутів громадянського суспільства, всебічному контролі громадянського суспільства за діяльністю держави, ефективній бюджетній та соціальній політиці, формуванні системи моральних цінностей та патріотизму, рівності усіх перед законами та дотримання законності всіма громадянами держави.

References

1. Baltacheieva N. A. Ukrainski sotsialni standarty ta harantii v konteksti yevropeyskykh oriientyriv sotsialnoho rozvytku [Elektronnyi resurs] / N. A. Baltacheieva. – Rezhym dostupu: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/2914/1/Balstacheieva.pdf>.
2. Bekh V. P. Sotsialna robota i formuvannia hromadianskoho suspilstva: monohrafiia /

Література

1. Балтачєєва Н. А. Українські соціальні стандарти та гарантії в контексті європейських орієнтирів соціального розвитку [Електронний ресурс] / Н. А. Балтачєєва. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/2914/1/Balstacheieva.pdf>.
2. Бєх В. П. Соціальна робота і формування громадянського суспільства: монографія /

- V. P. Bekh, M. P. Lukashevych, M. V. Tulenkov; Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova. – K.: NPU imeni M. P. Drahomanova, 2008. – 599 s.
3. Vitte L. Yevropeiska sotsialna model ta sotsialna yednist: Yaku rol vidihraie YeS? / L. Vitte // Yevropeiska polityka. – 2014. – №2. – S. 12–24.
4. Hanushchak-Yefimenko L. M., Shcherbak V. H. Rozvytok innovatsiino-investytsiinoi polityky silskykh rehioniv / L. M. Hanushchak-Yefimenko, V. H. Shcherbak // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnolohii ta dizainu. Ekonomichni nauky. – 2016. – №6. – S. 99–105.
5. Makarova O. V. Sotsialna polityka v Ukraini: Monohrafiia / O. V. Makarova; In-t demohrafiї ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy. – K., 2015. – 244 s.
6. Orlatyi M. K. Metodolohichni pidkhody shchodo sotsialno-infrastrukturnoho potentsialu terytorialnykh hromad sela / M. K. Orlatyi // Produktyvnist ahropromysloвого vyrobnytstva. Ekonomichni nauky. – 2015. – №27. – S. 125–132. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pav_2015_27_20.
7. Sotsialna infrastruktura rehionu: Navch. posib. / Za zah. red. V. M. Vakulenko, M. K. Orlatoho. – K.: Vyd-vo NADU; Vyd-vo «Feniks», 2010. – 257s.
8. Statystycheskaia baza dannykh EЭК ООН [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://w3.unecе.org/PXWeb2015/pxweb/ru/STAT/STAT_20-ME__1-MEOV.
9. Transformatsiia sotsialnoi infrastruktury v konteksti zabezpechennia humanitarnoho rozvytku: Kol. monohr. / V. M. Novikov, N. M. Dieieva, I. S. Kaleniuk ta in.; Za nauk. red. d.e.n., prof. V. M. Novikova, d.e.n., prof. Z. S. Siroicha. – Vinnytsia: PP Baliuk I. B., 2015. – 384 s.
10. Udoskonalennia derzhavno-upravlinskykh vidnosyn v umovakh transformatsii ukrainskoho suspilstva: Monohrafiia / E. A. Afonin, Ya. V. Berezhnyi, O. L. Valevskyi ta in.; Za zah. red. V. A. Rebkala, V. A. Shakhova. – K.: NADU, 2014. – 268 s.
11. Khaletska A. A. Sotsialnyi zakhyst naseleння v Ukraini: teoriia ta praktyka
- V. P. Bekh, M. P. Lukashevych, M. V. Tulenkov; Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova. – K.: NPU imeni M. P. Drahomanova, 2008. – 599 s.
3. Вітте Л. Європейська соціальна модель та соціальна єдність: Яку роль відіграє ЄС? / Л. Вітте // Європейська політика. – 2014. – №2. – С. 12–24.
4. Ганущак-Єфіменко Л. М., Щербак В. Г. Розвиток інноваційно-інвестиційної політики сільських регіонів / Л. М. Ганущак-Єфіменко, В. Г. Щербак // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Економічні науки. – 2016. – №6. – С. 99–105.
5. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: Монографія / О. В. Макарова; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2015. – 244 с.
6. Орлатий М. К. Методологічні підходи щодо соціально-інфраструктурного потенціалу територіальних громад села / М. К. Орлатий // Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки. – 2015. – №27. – С. 125–132. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pav_2015_27_20.
7. Соціальна інфраструктура регіону: Навч. посіб. / За заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К.: Вид-во НАДУ; Вид-во «Фенікс», 2010. – 257с.
8. Статистическая база данных ЕЭК ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://w3.unecе.org/PXWeb2015/pxweb/ru/STAT/STAT_20-ME__1-MEOV.
9. Трансформація соціальної інфраструктури в контексті забезпечення гуманітарного розвитку: Кол. моногр. / В. М. Новіков, Н. М. Дєєва, І. С. Каленюк та ін.; За наук. ред. д.е.н., проф. В. М. Новікова, д.е.н., проф. З. С. Сіройча. – Вінниця: ПП Балюк І. Б., 2015. – 384 с.
10. Удосконалення державно-управлінських відносин в умовах трансформації українського суспільства: Монографія / Е. А. Афонін, Я. В. Бережний, О. Л. Валевський та ін.; За заг. ред. В. А. Реbkала, В. А. Шахова. – К.: НАДУ, 2014. – 268 с.
11. Халецька А. А. Соціальний захист населення в Україні: теорія та практика

-
- derzhavnoho upravlinnia: Monohrafiia / державного управління: Монографія /
A. A. Khaletska. – Donetsk: Yuho-Vostok, 2010. – 430 s. | A. A. Халецька. – Донецьк: Юго-Восток,
2010. – 430 с.
12. Iahodka A. H. Sotsialna infrastruktura i 12. Ягодка А. Г. Соціальна інфраструктура і
polityka: Navch. posib. / A. H. Yahodka; політика: Навч. посіб. / А. Г. Ягодка;
Kyivskiy natsionalnyi ekonomichnyi un-t im. Київський національний економічний ун-т ім.
Vadyma Hetmana. – Vyd. 2-he, dooprats. i dop. Вадима Гетьмана. – Вид. 2-ге, доопр. і доп.
– K.: KNEU, 2006. – 392 s. | – K.: КНЕУ, 2006. – 392 с.